

СТИЛЬОВА ПРИРОДА ТВОРЧОСТІ КЛИМЕНТІЯ ЗИНОВІЄВА

THE NATURE OF CREATIVITY OF KLYMENTII ZINOVIIV

Семенюк Л.С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

У статті проаналізована творчість Климентія Зиновієва в контексті стильової парадигми періоду Бароко. Доведено, що творчості поета притаманні такі риси стилю бароко, як універсальність зображення, звернення до традиційних барокових тем і мотивів, динамізм, антитетичність художнього мислення. У віршах соціального звучання Климентій Зиновіїв вдається до трансформації законів барокової естетики. Як мораліст, схильний до критики негативних явищ суспільної дійсності, він тяжіє до реалістичної творчості з елементами просвітництва.

Ключові слова: Климентій Зиновіїв, стиль бароко, універсальність, контрастність, реалізм, просвітництво.

В статье проанализировано творчество Климентия Зиновиева в контексте стилиевой парадигмы периода Барокко. Доказано, что творчеству поэта присущи такие черты стиля барокко, как универсальность изображения, обращение к традиционным барочным темам и мотивам, динамизм, антитетичность художественного мышления. В стихах социального звучания Климентий Зиновиев прибегает к трансформации законов барочной эстетики. Как моралист, склонный к критике негативных явлений общественной действительности, он тяготеет к реалистическому творчеству с элементами просвещения.

Ключевые слова: Климентий Зиновиев, стиль барокко, универсальность, контрастность, реализм, просвещение.

The article deals with the works of Klymentii Zinoviiv in the context of the Baroque style paradigm. It is proved that such features of the Baroque style as the universality of the image, the appeal to the traditional baroque themes and motives, dynamism, antithetic character of artistic thinking are inherent in the creative work of the poet. In the poems about social issues, Klymentii Zinoviiv resorts to the transformation of the aesthetics of the Baroque period. As a moralist, inclined to criticize the negative phenomena of social reality, he tends to realistic creativity with the elements of enlightenment.

Key words: Klymentii Zinoviiv, style Baroque, universality, contrast, Realism, enlightenment.

Постановка проблеми. Климентій Зиновіїв – один з яскравих та самобутніх поетів другої половини XVII – початку XVIII ст. Вихованець Києво-Могилянській колегії, мандрівний ієродиякон, автор великого рукописного збірника віршів, один із перших збирачів «приповістей посполитих». Життєвий шлях цієї неординарної особистості випав на непрості часи в історії України, коли щойно відновлена державність поступово втрачалася через внутрішні конфлікти, втручання сусідніх держав, руйнації періоду Руїни. Попри те, що Климентій Зиновіїв не брав діяльної участі в суспільно-політичному житті України, він став знаковим явищем у культурі цієї епохи, оскільки, за словами В. Шевчука, створив поетичну «книгу буття українського народу» [1], яка чи не найповніше змальовує життя різних верств тогочасного суспільства в непростий період історії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Літературна творчість Климентія Зиновієва цікавила багатьох учених-медієвістів, зокрема П. Куліша, С. Єфремова, І. Франка, В. Перетца, М. Возняка; у новітні часи до неї зверталися Д. Чижевський, З. Геник-Березовська, В. Колосова, В. Кречотень, П. Білоус, архіє-

пископ Ігор Ісиченко, М. Сулима, В. Шевчук, В. Циганенко. Попри тривале вивчення, стильова природа творчості Климентія Зиновієва досі ґрунтовно не досліджувалася. Д. Чижевський вважав творчість поета типовим зразком української літератури епохи Бароко. Він наголошував на вмінні Климентія «грати віршем» та зверненні його до улюбленої в бароко теми смерті [2, с. 382, 388]. Для чеської україністки З. Геник-Березовської творчість поета видається «типовою і своєрідною трансформацією барокових елементів на українському літературному терені» [3, с. 26–27]. На думку В. Колосової, цінність творів цього автора зумовлена «жвавістю образного мислення поета і органічним засвоєнням ним скарбів народної мови» [4, с. 201]. Як явище барокової культури характеризували творчість Климентія Зиновієва В. Кречотень, П. Білоус, архієпископ Ігор Ісиченко, В. Шевчук, В. Циганенко. Зокрема, В. Кречотень зараховував книгу автора до «видатних явищ низового бароко» [5, с. 18]. В. Шевчук звернув увагу на універсальність як домінують художнього мислення поета [6]. На окремі барокові тенденції у творчості Зиновієва вказував П. Білоус [7, с. 256].

Постановка завдання. Як бачимо, жоден із дослідників не виводив творчу спадщину Климентія Зиновієва за межі барокового стилю, не брав до уваги інші стильові тенденції, що спорадично проявлялися в художній практиці українських барокових письменників XVII–XVIII ст. Тому в запропонованій статті ми ставимо за мету з'ясувати стильову специфіку творчості давньоукраїнського поета Климентія Зиновієва в контексті стильової парадигми періоду Бароко.

Виклад основного матеріалу. Специфіка літературної творчості в часи зрілого бароко, коли жив і творив Климентій Зиновіїв, полягала в тому, що на цьому етапі літературного розвитку найпотужніше проявилися барокові стильові тенденції. На цьому наголошує більшість дослідників української літератури XVII–XVIII ст., починаючи від Д. Чижевського і завершуючи сучасними медієвістами. Однак бароко як мистецьке явище ніколи не існувало ізольовано й завжди було невід'ємною частиною складного й неоднорідного культурного процесу. Про стильову неоднорідність у межах епохи Бароко писали І. Лімборський, М. Наєнко, Л. Семенюк, Т. Рязанцева, В. Шевчук. Учені доводять, що вже в кінці XVII – на початку XVIII ст. в літературі дедалі помітнішими стають впливи та ознаки інших художньо-стильових систем – класицизму, просвітництва, бурлескного реалізму, сентименталізму. Тим більше, що в умовах втрати державності, в яких опинилася Україна, відбувається трансформація основного вектору стильової орієнтації літературного слова – з високого мистецтва на мистецтво, що відповідало запитам більш низького соціального середовища (переважно козацького, міщанського, селянського). Це проявилось у феномені козацького бароко, активізації низового стильового рівня барокової літератури, в поєднанні різних стильових тенденцій. Такі явища не могли не позначитися на творчості одного з найпомітніших поетів цього часу.

Про життя й особу Климентія Зиновієва збереглися дуже скупі відомості. Як непримітний чернець-священик та мандрівний поет він заявив про себе лише власною книгою. За спостереженням архієпископа Ігоря Ісіченка, художній світ барокового поета часто «постає вербалізацією життєвого шляху особистості» [8, с. 30]. Такі давньоукраїнські барокові автори, як Мелетій Смотрицький, Григорій Сковорода, Василь Григорович-Барський, Ілля Турчиновський, Петро Попович-Гученський «залишають свою біографію як вершину й підсумок власної творчості, найдосконаліший твір, який може кодифікуватися у відповідних текстових формах...» [8, с. 30]. Це

стосується і Климентія Зиновієва, біографія якого в науковому середовищі творилася переважно на основі його текстів, а пізніша міфологізація життєвих фактів у народній культурі невіддільна від художнього світу творів поета. Тобто маємо типовий приклад того, як творець барокового тексту «втягується до художнього світу свого твору» [8, с. 30], а його біографія твориться через посередництво тексту. З цього погляду Климентій Зиновіїв постає як типовий митець свого часу – людина вчена, ерудована, «з великим хистом до спостережень» (В. Перетц), не позбавлена суперечностей і протиріч.

Уже перші дослідники Климентія Зиновієва помітили, що його творчість характеризується вдалим синтезом книжних і фольклорних елементів. Завдяки цьому відбувається інтегрування різноманітних за походженням елементів: з одного боку, тих, що були засвоєні через посередництво освіти, здобутої автором у тогочасних школах, а з іншого – народних, традиційних, що служили запорукою національної ідентичності. Поєднання цих тенденцій довгий час розглядалося як основний вияв оригінальності творчого доробку поета в контексті тогочасної літератури. Проте в даному випадку йдеться більше про джерела творчості, аніж про її стильову природу.

Неповторний художній та жанрово-стильовий колорит творчості Климентія Зиновієва, на наш погляд, визначає манера письма автора, тематика й образність його творчості, художньо-стильові особливості.

Манеру художнього письма цього давньоукраїнського поета дослідники визначають по-різному, хоча більшість указує на «предметність образності», сенс якої розкривається «у просторі довколишньої предметної дійсності» [8, с. 378], та «описовість», «переважання візуальних образів» [7, с. 256–257]. Автори нової 12-томної «Історії української літератури» пояснюють це відкритістю Климентія «перед подієвістю й предметністю самого життя», зверненням автора до традиційних тем [9, с. 482]. Щоправда, в багатьох віршах йому вдалося подолати улюблену поетичну предметність та піднятися до рівня філософських узагальнень буття.

Тематика творів Климентія Зиновієва різноманітна, «зумовлена його враженнями, які він отримав у мандрівках, а також роздумами про світ і людей». Поетові властиве «намагання відобразити найрізноманітніші сторони життя, показати світ у всіх його аспектах і контрастах» [7, с. 256]. На думку сучасних учених, «ці вірші легко можна прийняти за своєрідну енцикло-

педію, а поета – за «чудового свідка духовного життя, поглядів і уподобань кінця XVII – початку XVIII ст.» (В. Перетц)» [9, с. 482].

Обсяг авторської обсервації надзвичайно широкий – від осмислення величі Бога й недосконалості людини як його найбільшого творіння до описів ремесел, пір року, тварин тощо. Не випадково В. Шевчук вбачає у збірці поета вияв універсальної картини світу в усіх його компонентах: «Поет міркує про елементи світобудови (вогнь, повітря, вода), богів, явища природи, творить своєрідний календаріум та бестіаріум <...>, але головна його увага – на людині. І саме компонент людини в універсальній картині світу розробляє він найдокладніше з усіх поетів українського бароко» [6, с. 198]. Цей потяг до універсальності, всеохопності художнього мислення, на думку дослідників, «є одним із визначальних засобів поетики» барокової стильової системи [6, с. 194], до якої в цілому тяжіє збірка Климентія Зиновієва.

Універсальність як одна зі стильових доміант барокової культури художньо втілює центральну для барокової свідомості ідею множинності, багатовимірності світу. Цією ідеєю зумовлена й циклічна будова збірки, в якій вірші згруповано в розділи, що охоплюють різні сфери буття Всесвіту і людини. Як слушно наголошує архієпископ Ігор Ісиченко, «Всесвіт розкривається перед автором як видимий вияв присутності Творця, надзвичайно складний і багатоелементний символ Того, Хто перебуває поза досяжністю людських відчуттів» [8, с. 379].

Початок збірки має богословський, молитовний характер. Автор, звертаючись до Спасителя, показує слабкість людини, обтяженої гріхом, перед безмежною величчю Бога, її надію на підтримку з боку Творця: «І нас же, в грѣхах суцхъ, спасе, не погуби./але отческую свою милость к нам всугуби» [10, с. 31]. Климентій Зиновієв підкреслює правдивість Бога та застерігає людей від несправедливості, яка не має виправдання перед Всевишнім. Він наголошує, що тільки правдивість може стати запорукою вічного життя людини з Богом: «Гѣмъ кождому правдивым быти подобает:/ если хто по сем вѣку в небѣ жить желает» [10, с. 31].

Спаситель постає у віршах поета всемогутнім та незбагненим. Вияв цієї всесильності, яку людина не здатна досягнути, автор бачить у явищах природи – вітрі та вогні як потужних стихіях, керованих Богом (вірші 4 і 5) [10, с. 32–33]. Окремий вірш присвячено перелікові Божих імен, який підтверджує символічність Творця, його багатовимірність у слові та в людському сприйнятті: Христос, Спаситель, Ізбавитель,

Владика, Господь, Відкупитель грішних, Творець світу, Цар слави, Вседержитель, Чоловіколюбчець (вірш 7 «О именах Бозских») [10, с. 34].

Місце людини в Божому промислі розкриває вірш 8 «Вѣрш до Бога молитвенный от челоуѣка грѣшнаго». Він написаний у молитовній формі з використанням біблійних алюзій, які увиразнюють людські провини і гріхи та майбутню спасенну долю людини, що стала можливою завдяки Божій жертві: «І вѣм, творче, мои иж всѣх в грѣхах превышшаю: / токмо милости твоєи не отчаеваю. / Можеш бо и мене на путь прав наставити: / и душевную всяку скверну очистити» [10, с. 35]. У віршах поета виразно звучить ідея плекання досконалої людини, відновлення в ній образу Божого.

Таким чином, бачимо, що Климентій Зиновієв у своїй творчості розробляє типові для високої барокової поезії теми й мотиви: Божої присутності та всемогутності, стосунків Бога і людини, людської гріховності й спасіння тощо. Наскрізними у віршах поета є також мотиви смерті, марності світу, короткочасності і плинності людського життя, посмертної долі людини, що були улюбленими й популярними в літературі бароко. При цьому поет демонструє оригінальний підхід до теми смерті – «без надмірного релігійного екстазу» [3, с. 27]. За спостереженням З. Геник-Березовської, Климентій у своїх віршах «передає філософію християнина, життя якого є постійною підготовкою до смерті», а його твори «такою мірою просякнуті спокоєм і тверезим спогляданням, що не відповідають загальним шаблонам містичних настроїв». Дослідниця робить висновок, що Климентій у віршах на теми смерті «демонструє саме ту незалежність, котра загалом притаманна українській бароковій літературі й полягає в послабленні естетичності релігійного почуття, «просвітленості» ліричних проявів і органічному поєднанні християнських елементів з античними» [3, с. 27].

Климентію Зиновієву, як й іншим бароковим поетам, властиве «відчуття часу як провіденціальної закономірності, як невідворотного плину буття» [9, с. 483]. Натрапляємо в поета й на улюблений бароковий символ незворотної невблаганності часу – образ годинника (зегара), що є центральним у вірші 17-му «О зегару або теж годиннику и о годинѣ смертной». Увага автора сфокусована на плинності земного життя, адже кожна година наближає людину до смертного кінця. Хід годинника («зегара») служить символічним нагадуванням людині про те, що її довгий вік спливає непомітно: «Бо вѣк наш хоч би дол-

гий власне як година: / ах не вЪмы что справить минута єдина» [10, с. 39].

Поряд із метафізичними (містичними) темами увагу Климентія Зиновієва привертають також земні страждання, скорботи, хвороби, нещасні випадки, які людина переживає в земному житті, і з якими він сам стикався під час своїх численних мандрівок. Зустрічаємо в нього й характерний для бароко мотив «vanitas» (марності, змінності долі). Так, у вірші 71-му «О премЪнностях свЪтовых» говориться про те, що «Всяка рЪч на свЪтЪ премЪненна бываєт», «ПремЪняют фортецы и те ж розные мурь: / и вси преходят, яко воздушные вЪм хмурь» [10, с. 73]. Усе це розробляється в журливому, меланхолійному тоні, в дусі т.зв. «пісень світових», що наближає поезію Зиновієва до сентиментальної лірики XVIII ст. та пізнішої творчості поетів-романтиків.

Схильність до каталогізації явищ, увага до різноманітних проявів того самого явища стосується багатьох тем, які порушує автор [9, с. 483]. Універсальності художнього зображення підпорядкований і найбільший із циклів збірки Климентія «О ремесниках розмаитых» (вірші 168–214) [10, с. 131–163]. Поет подає масштабну картину занять, ремесел і промислів народу, намагаючись охопити всі існуючі на той час професії. Як стверджують сучасні дослідники, «суспільні й людські проблеми тут уперше подано через каталог ремесел як джерело спільної користі». У цих віршах «Климентій наголошує на засадах морального співжиття, які тримаються на багатогранній практичній діяльності, що допомагає витворити один рівноцінний ряд, в якому поруч золотарі, гутники, кожум'яки, гончарі, друкарі, ковалі, мельники, олійники, сагайдачники, теслі, садівники, ситники та інший трудовий люд» [9, с. 483]. Зрештою, у віршах К. Зиновієва, присвячених ремісникам, сучасні дослідники вбачають не лише практицизм автора, а й значно глибший філософський зміст: «За Климентієм, ремесло – ідеальний спосіб досягти рівноваги між циклічністю часу і його лінійністю. Той, чия робота приносить користь, чиї вчинки сповнені гідності, близький до творення світу, підтримує його ритм і порядок» [9, с. 483]. Тобто йдеться не так про значення і важливість кожної професії, як про їх місце в загальній картині буття. Таким бачиться авторові й розмаїття світу природи, що постає в тематичному циклі «О звЪрех розных, и о скотах, и о быдлах, и о bestиях» [10, с. 163–174]. Окрім барокової схильності до універсалізму, тут помітна символічно-алегорична манера мислення автора, що теж є однією зі стильових ознак барокової поезиї.

Варто зауважити й той факт, що Климентій Зиновієв у своїй віршованій творчості переважно вдається до барокового жанру епіграми. Щоправда, його твори не завжди відповідають канонічним вимогам до цього жанру, що передбачав стислість, приємність та афористичність. Вірші Климентія, як правило, обсягом 10 і більше рядків, часто одноманітні, з дієслівними граматичними римами, на що звертав увагу ще Д. Чижевський [2, с. 257]. Деякі твори мають риси інших барокових жанрів – елегії, канту, псалми, молитви, орації, пісні, акровірша. Климентій Зиновієв віддав данину тогочасній моді на акровірші у творі «ИзложитЕль віРшОв сих...», де з виділених літер можна скласти сан та ім'я автора – «Іеромонах Климентій Зиновієв син» [10, с. 206]. Крім того, він створив курйозного вірша, що складається з переліку різних дерев: «Дубина, Грабина, Рябина, Вербина,/ Соснина, Кленина, Тернина, Вишнина...» і т. д. [10, с. 266].

Помітною у Климентія Зиновієва є й така риса барокової естетики, як динамізм. Неспокійна, динамічна психологія барокової людини наклала відбиток на творчість мандрівного поета-ієромонаха. На сторінках своєї рукописної книги він відтворює картину рухливості, плинності, нескінченності життя, в якому кожне із зображуваних явищ займає своє місце. Динамізм образів і картин у віршах поета досягається завдяки акценту на невідворотності змін, неминучості кінця, непізнаваності світу, що подаються з великою напругою, як, наприклад, у вірші «О смерти», де автор, вдаючись до прийому градації, наводить чималий перелік тих, кого очікує неминуча смерть: «розмаитых панов благородных», «величайших властей фамилии славетной», «простых и великоможных», «честных же и пречестных и ясновелможных», «гетманов і кролев державных», «царей великодержавных», «єпископов всяких освященных» «и всяких архіереев преосвященных» тощо [10, с. 36–37]. Такі образні ряди, які полюбляє Климентій Зиновієв, відтворюють багатство вражень самого автора, який не лише мандрував, а й спостерігав та осмислював світ посередництвом художнього слова.

У циклах віршів поета, присвячених злим і добрим людям, чоловікам та жінкам з їхніми добрими і лихими рисами, простежуємо таку ознаку барокових текстів, як контрастність зображення. Барокова антитестика, як відомо, була «об'єктивним відображенням дуалізму, протиріч буття тих буремних часів» [11, с. 127]. Прикметно, що свої протиставлення автор буде не за класичною бароковою схемою – по вертикалі, як це

бачимо у високій поезії бароко (земне – небесне, тілесне – духовне, профанне – сакральне), а в площині горизонтальній, соціально-побутовій. Такий підхід зумовлений соціальною орієнтацією автора на масову свідомість і читача (слухача) з народного середовища, учителем якого він себе вважав [6, с. 85]. Так, злим людям, до яких Климентій Зиновійв зараховує наклепників, злодіїв, здирців, кривоприсяжників, боржників, грабіжників, катів, скнар, волоцюг, мандрівних ченців (цикл «О людех злых,.....» [10, с. 44–70], він протиставляє образи добротворців у циклі «О людех добрых, побожных, милостивых, ласкавых и о страннопріємных» [10, с. 70–75]. На улюбленій бароковій антитезі (багатство – убогість) буде Климентій Зиновійв цілий цикл віршів «О богатствах и о нищетах, и о нендзах, и о скорбех, и о печалех, и о мятежах» [10, с. 76–86]. Причину такої нерівності автор бачить у незбагненності Божого промислу: «І подобно то так бог восхотѣл издавна: /що поставил человека человеку неравна» [10, с. 81]. На нерівностях, майнових проблемах, як стверджує автор, часто засновані сум та світові скорботи, хоч і багатство має свої небезпеки, адже «за слезы убогих бог таких карает. / Альбо громовым огнем, або теж водою» [10, с. 81].

Хоч і зрідка, Климентій вдається до барокового концепту. Так, у вірші про гончарів він називає першим гончарем самого Бога, який створив із глини перших людей Адама і Єву: «Первый на свѣтѣ гончар ремесник труждател:/ Сам господь бог, Адама и Еввы создател» [10, с. 131]. Цей приклад ілюструє таку особливість текстів низового бароко, як «згладження, затирання окремих барокових контрастів та протиставлень», що веде до «зближення деяких опозиційних пар» [12, с. 4–5]. Тут ідеться про опозицію «Бог – людина», яка в наведеному уривку набуває симетричного вирівнювання через уподібнення праці гончаря й самого Бога.

Попри це, зараховувати творчість К. Зиновієва до низового бароко, як це робили деякі дослідники (В. Кречотень, А. Макаров, В. Шевчук) немає достатніх підстав. Поет хоч і цікавився темами побутовими, утилітарними, однак у цілому поетика низового стильового рівня з характерним для неї бурлескним світобаченням [12] йому не притаманна. Серед великої кількості віршів Климентія натрапляємо лише на один, що належить до стилістики низового бароко. Це «Нищенський вірш» [10, с. 68], яким він віддає данину існуючій на той час в Україні бурлескній традиції.

Вірші Климентія Зиновієва часто тенденційні, спрямовані на викриття негативних явищ сус-

пільної дійсності. Як стверджують автори 12-томної «Історії української літератури», традиційні уявлення про добро і зло, багатство і бідність у віршах поета «набули реального життєвого окреслення, зумовленого часом та особливістю авторського світосприйняття» [9, с. 484]. Автор змальовує цілу галерею «злих людей» з їхніми вадами, слабкостями, недоліками поведінки і вдачі. Сюди потрапляють не лише відверті злочинці (грабіжники, кати), а й люди морально нестійкі, схильні до невірності, спокусливих учинків, забобонності, пліткарства, пияцтва тощо. Ці мотиви, за спостереженням архієпископа Ігоря Ісіченка, «створюють досить невідрадну картину суспільної моралі» [8, с. 382]. Недаремно ще перший критик Климентія Зиновієва П. Куліш закидав поетові, що він у своїх віршах постає «моралізатором вищим понад увесь світ» [13, с. 149].

У таких творах поряд із відвертим моралізаторством помітна схильність до сатиричного зображення цих та інших явищ дійсності. Нерідко цьому сприяє біблійна та фольклорна інтертекстуальність, наприклад, посилення на приповіді Соломона: «Ліпше сидіти в пустинній країні, ніж із сварливою та сердитою жінкою» (Прип. 21:19) – «Рек Соломон, лучшѣ со лвом в пустыни жити: / нежели со женою злою в дому быти» [10, с. 105] або на народні приповідки: «Бо пьяному здасться, же и козы в золотѣ: / а сам валяється як свинія в болотѣ» [10, с. 87]. Проте найчастіше автор стримується від суворих оцінок та категоричних висновків. Володіючи «доброю обсервацією життя» (І. Франко), він помічає й фіксує вияви недосконалості суспільної моралі, аби вказати шлях виходу із цього стану. Можна погодитися з думкою, що «дидактик у Климентієві здебільшого перемагає поета» [9, с. 484]. Підтвердження цього знаходимо в цілому ряді віршів: «І на грѣхи не мощно правда позволяти: / але кожного треба от ных отвращати» [10, с. 113], «чини так спасеш свою и жоны злои душу» [10, с. 115], «и так прощєніє могут от Бога приняти» [10, с. 119] та под. За словами В. Шевчука, моральна наука Климентія – «одне з найсуттєвіших завдань його як учителя», який, попри гострий тон, бажав своїм героям добра і спасіння [1, с. 85].

Таке наскрізне моралізаторство в поєднанні з відвертим дидактизмом і почасти викривальним пафосом зближує вірші Зиновієва, з одного боку, з художньою практикою дидактичної літератури Середньовіччя, а з іншого боку – є виявом просвітницького реалізму, який в українській літературі хоч і не сформувався в художній напрям, проте заявив про себе в сатиричній поезії XVIII ст.,

творчості Григорія Сковороди тощо. У Климентія Зиновієва найбільш показовими із цього погляду є віршовані цикли, присвячені «злим людям», пиякам і пияцтву, «лихим жінкам» тощо. Не випадково дослідники розглядають його творчість як предтечу нової української літератури [14], «нове явище в українській літературі, яке сприяло не лише розвитку бароко, а й демократизації літератури, що виявилось в зацікавленості простою людиною, співчутті їй, зверненні до фольклорних джерел» [7, с. 257].

Висновки. Таким чином, бачимо, що творчість Климентія Зиновієва в основному вписується в парадигму української барокової літератури. Їй притаманні такі риси стилю бароко, як універ-

сальність зображення, звернення до традиційних барокових тем і мотивів, динамізм, антитетичність художнього мислення. У віршах соціального звучання Климентій Зиновієв вдається до трансформації законів барокової естетики, зокрема, антитетичності як провідної ознаки барокового світогляду. На відміну від поширених у високому бароко опозицій по вертикалі, поет практикує більш актуальні для адресатів його творчості горизонтальні (соціальні) опозиції. У своїх творах він постає як мораліст, схильний до критики негативних явищ суспільної дійсності. Це свідчить про появу нових стильових тенденцій у літературі, яка поступово набуває форм реалістичної творчості з елементами просвітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шевчук В. Климентій Зиновієв і його книга буття українського народу. *Хроніка-2000*. 1994. № 1–2. С. 73–98.
2. Чижевський Д. Українське літературне бароко: вибр. праці з давньої літератури. Київ: Обереги, 2003. 576 с. (Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії; Т. 4).
3. Геник-Березовська З. До питання про українське літературне бароко. *Геник-Березовська З. Грані культур. Бароко. Романтизм. Модернізм*. Київ: Гелікон, 2000. С. 20–27.
4. Колосова В. Климентій Зиновієв. Життя і творчість. Київ: Наук. думка, 1964. 204 с.
5. Кречотень В. Українська література XVII ст. *Українська література XVII ст.: синкретична писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика*; упор., приміт. і вступ. стаття В.І. Кречотеня; ред. тому О.В. Мишанич. Київ: Наук. думка, 1987. С. 5–24.
6. Шевчук В. Універсальна картина світу в творчості письменників українського бароко. *Україна: Наука і культура*. Київ, 1994. Вип. 28. С. 194–200.
7. Білоус П. Історія української літератури XI–XVIII ст.: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2009. Серія «Альма-матер». 424 с.
8. Ісіченко Ігор, Архієпископ. Історія української літератури: епоха Бароко (XVII–XVIII ст.): навчальний посібник для студентів внз. Львів: Святогорець, 2011. 568 с.
9. Історія української літератури: у 12 т. / наук. ред. В. Сулима, М. Сулима. Київ: Наук. думка, 2014. Т. 2: Давня література (друга половина XVI – XVIII ст.). 840 с.
10. Зиновієв Климентій. Вірші. Приповіді посполиті; упоряд. І.П. Чепіра. Київ: Наук. думка, 1971. 391 с.
11. Наливайко Д.С. Искусство: направления, течения, стили. Киев: Мистецтво, 1981. 288 с.
12. Пехник Г.Г. Українське низове бароко: поетика стилю і жанру: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 Львів, 2001. 19 с. URL: https://www.br.com.ua/referats/dysertacii_ta_autoreferaty/84625.htm
13. Шевчук В. Пісні крилатого зухвальця. *Шевчук В. Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе*. Київ: Наук. думка, 1990. С. 145–154.
14. Сулима М.М. Климентій Зиновієв як предтеча нової української літератури. *Верховина: зб. наук. пр.; ред. колегія: М. Жулинський та ін. Дрогобич: Коло, 2003. С. 330–334.*